

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**Кафедра кримінального процесу, криміналістики та експертології
факультету №6**

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

**навчальної дисципліни «Досудове слідство та судовий розгляд
кримінальних проваджень»**

**вибіркових компонент
освітньої програми першого рівня вищої освіти**

**08 Право
081 Право**

ВКВС 0.6

за темою: Підсудність та підготовче провадження.

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол № 7 від 30.08.2023 р.

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол № 7 від 25.08.2023 р.

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол № 7 від 29.08.2023 р.

Розглянуто на засіданні кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ (протокол № 7 від 21.08.2023 р.).

Розробники:

1. Кочура О.О. – доцент кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 ХНУВС, к.ю.н., доцент.

Рецензенти:

1. Шаренко С.Л. – голова Київського районного суду м. Харкова, доктор юридичних наук, доцент;
2. Романюк В.В. – завідувач кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 ХНУВС, кандидат юридичних наук, доцент.

Лекція 5. Підсудність та підготовче провадження.

План лекції

1. Поняття та види підсудності у кримінальному провадженні.
2. Поняття, сутність і значення підготовчого провадження.
3. Порядок і строки підготовчого провадження.

Рекомендована література:

Основна

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
3. Кримінальний процес: підручник / О.В. Капліна, О.Г. Шило, В.М. Трофименко та ін.; за заг. ред. О.В. Капліної, О.Г. Шило; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2019. 584 с. URL: https://pravo-izdat.com.ua/image/data/Files/430/3_Kriminalnij%20process_Pidruchnik_vnutri.pdf.
4. Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси: постатейний показник правових позицій Верховного Суду - Великої Палати та Касаційного кримінального суду (практика 2018 року) / О.М. Ткачук. Харків: Право, 2019. 250 с.

Додаткова література

1. Досудове розслідування: навч. посібник / Р.І. Благута, А.-М. Ю. Ангеленюк, Ю.В. Гуцуляк та ін.; за заг. ред. Ю.А. Комісарчук та А.Я. Хитри. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 600 с. URL : http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3500/3/%d0%94%d0%be%d1%81%d1%83%d0%b4%d0%a0%d0%be%d0%b7%d1%81%d0%bb%d1%96%d0%b4_11-04-2019%20.pdf
2. Беднарська В.М. Судове провадження в кримінальному процесі: навч. посіб. / В.М. Беднарська; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ Е.О. Дідоренка. - Сєверодонецьк: ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2019. - 168 с.
3. Лобойко Л.М. Кримінальний процес: Підручник. К.: Істина, 2014. 432с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/9/2/358176.pdf>
4. Практикум з кримінального процесу України: навч. посіб. / О.В. Бишевець, В.О. Гринюк, Л.Г. Дунаєвська та ін.; за ред. М.А. Погорецького, Н.П. Сизої; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. - 2-ге вид., переробл. та допов. Київ: Правова єдність: Алерта, 2018. - 230 с.
5. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>.
6. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>.

7. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.

Рішення Європейського суду з прав людини:

1. Рішення Європейського суду з прав людини «Бургас проти України» від 18.12.2018 р. URL: <https://minjust.gov.ua/m/rishennya-schodo-suti-za-alfavitom>.

2. Рішення Європейського суду з прав людини «Дудка проти України» від 04.11.2018 р. URL: <https://minjust.gov.ua/m/rishennya-schodo-suti-za-alfavitom>.

3. Рішення Європейського суду з прав людини «Карельський та інші проти України» від 06.12.2018 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d43

4. Рішення Європейського суду з прав людини «Кін проти України» від 18.12.2018 р. URL: <https://minjust.gov.ua/m/rishennya-schodo-suti-za-alfavitom>.

5. Рішення Європейського суду з прав людини «Криволапов проти України» від 02.10.2018 р. URL: <https://minjust.gov.ua/m/rishennya-schodo-suti-za-alfavitom>.

6. Рішення Європейського суду з прав людини «Маріянчук та інші проти України» 17.01.2019 р.
URL: <https://minjust.gov.ua/m/rishennya-schodo-suti-za-alfavitom>.

7. Огляд рішень Європейського суду з прав людини проти України за липень 2020 року URL: https://su.arbitr.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/sud5021/Oglyad_za_lypen%60_1.pdf.

8. Огляд рішень Європейського суду з прав людини проти України за грудень 2020 року URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ESPL_12_2020.pdf.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. <http://www.gr.gov.ua> – офіційний веб-сайт Офісу Генерального прокурора.
2. <http://www.kmu.gov.ua> – офіційний веб-сайт Кабінету Міністрів України.
3. <https://mvs.gov.ua/uk> – офіційний веб-сайт Міністерства внутрішніх справ України.
4. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.
5. <https://www.rada.gov.ua/> – офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
6. <http://www.reyestr.court.gov.ua> – єдиний реєстр судових рішень в Україні.
7. <https://supreme.court.gov.ua/supreme/> – офіційний веб-сайт Верховного Суду України.

Текст лекції

1. Поняття та види підсудності у кримінальному провадженні.

Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Делегування функцій суддів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускається. Особи, які незаконно взяли на себе виконання функцій суду, несуть передбачену законом відповідальність. Народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних, участь яких у здійсненні правосуддя є їхнім громадським обов'язком.

Законодавець, встановлюючи такі правила здійснення правосуддя виходить із того, що правовий статус суду, його функції та суворо визначений порядок діяльності створюють такі переваги в забезпеченні правильного застосування правових норм і закріплення законності в країні, які не може мати жодна форма державної діяльності.

Підсудність у кримінальному провадженні – це сукупність специфічних характеристик кримінального провадження, яка визначає певний судовий орган, на який покладається обов'язок розгляду даного провадження у першій інстанції.

Визначити підсудність – з'ясувати, який саме суд має провести судовий розгляд у конкретному кримінальному провадженні.

Розрізняють такі види підсудності: територіальна (ч. 1 ст. 32 КПК), персональна (ч. 2 ст. 32 КПК), інстанційна (ст. 33 КПК), предметна підсудність Вищого антикорупційного суду (ст. 33-1 КПК) та за зв'язком проваджень (ст.ст. 217, 334 КПК):

1. Територіальна підсудність (ст. 32 КПК України) визначається місцем вчинення кримінального правопорушення.

Кримінальне провадження здійснює суд, у межах територіальної юрисдикції якого вчинено кримінальне правопорушення. У разі коли було

вчинено кілька кримінальних правопорушень, кримінальне провадження здійснює суд, у межах територіальної юрисдикції якого вчинено більш тяжке правопорушення, а якщо вони були однаковими за тяжкістю – суд, у межах територіальної юрисдикції якого вчинено останнє у часі кримінальне правопорушення. Якщо місце вчинення кримінального правопорушення встановити неможливо, то кримінальне провадження здійснюється судом, у межах територіальної юрисдикції якого закінчено досудове розслідування.

2. Персональна підсудність визначається суб'єктом вчинення кримінального правопорушення та обумовлена особливим правовим статусом суддів, що застосовується з метою забезпечення неупередженого судового розгляду кримінального провадження відносно суддів.

Кримінальне провадження по обвинуваченню судді у вчиненні кримінального правопорушення не може здійснюватися тим судом, у якому обвинувачений обіймає чи обіймав посаду судді. У випадку, якщо відповідно до територіальної підсудності кримінальне провадження стосовно судді має здійснюватися тим судом, у якому обвинувачений обіймає чи обіймав посаду судді, кримінальне провадження здійснює суд, що найбільш територіально наближений до суду, в якому обвинувачений обіймає чи обіймав посаду судді, іншої адміністративно-територіальної одиниці.

3. Інстанційна підсудність (ст. 33 КПК України) визначається процесуальною стадією судового розгляду кримінального провадження. Так, кримінальне провадження у першій інстанції здійснюють місцеві загальні суди, а також Вищий антикорупційний суд, в апеляційній інстанції здійснюють відповідні апеляційні суди, а також Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду, у касаційній інстанції здійснює Верховний Суд, за нововиявленими обставинами здійснюється судом, який ухвалив рішення, що переглядається. Кримінальне провадження за виключними обставинами здійснюється з підстав, визначених [п.п. 1, 3](#) ч. 3 ст. 459 КПК України, судом, який ухвалив рішення, що переглядається, а з підстави, визначеної [п. 2](#) ч. 3 ст. 459 КПК України, – Великою Палатою Верховного Суду.

Право на судовий захист, гарантоване ст. 55 Конституції України та ст. 7 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», становить щодо цих осіб здійснюється: а) в суді першої інстанції – колегіально судом у складі трьох суддів, які мають стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років, а у разі здійснення кримінального провадження щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, за клопотанням обвинуваченого – судом присяжних у складі двох суддів, які мають стаж роботи на посаді судді не менше п'яти років, та трьох присяжних; б) в апеляційному порядку – колегіально судом у складі п'яти суддів; в) в касаційному порядку – колегією суддів у складі семи суддів.

4. Предметна підсудність Вищого антикорупційного суду. Вищому антикорупційному суду підсудні кримінальні провадження стосовно корупційних злочинів, передбачених в примітці [ст. 45](#) Кримінального кодексу України, [ст.ст. 206², 209,211, 366¹](#) Кримінального кодексу України, якщо наявна хоча б одна з умов, передбачених [п.п. 1-3](#) ч. 5 ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України. Інші суди, визначені КПК України, не можуть розглядати кримінальні провадження щодо злочинів, які віднесені до підсудності Вищого антикорупційного суду (крім випадку, передбаченого [абзацом 7](#) ч. 1 ст. 34 КПК).

5. Підсудність за зв'язком проваджень визначається необхідністю об'єднання декількох проваджень.

Згідно ч. 1 ст. 217 КПК України у випадках необхідності в одному провадженні можуть бути об'єднані досудові розслідування щодо декількох осіб, підозрюваних у вчиненні одного кримінального правопорушення, або щодо однієї особи, підозрюваної у вчиненні кількох кримінальних правопорушень. Відповідно до ст. 334 КПК України судові провадження можуть бути об'єднані в одне провадження або виділені в окреме провадження ухвалою суду, на розгляді якого вони перебувають. У разі, якщо на розгляд місцевого суду надійшло кримінальне провадження щодо особи, стосовно якої цим судом вже здійснюється судове провадження, воно

передається складу суду, що його здійснює, для вирішення питання про об'єднання судових проваджень.

Обставини, що обумовлюють передання кримінального провадження на розгляд іншого суду (ч.1 ст.34 КПК України):

- 1) до початку судового розгляду виявилось, що кримінальне провадження надійшло до суду з порушенням правил підсудності;
- 2) після задоволення відводів (самовідводів) чи в інших випадках неможливо утворити склад суду для судового розгляду;
- 3) обвинувачений чи потерпілий працює або працював у суді, до підсудності якого належить здійснення кримінального провадження;
- 4) ліквідовано суд або з визначених законом підстав припинено роботу суду, який здійснював судові провадження.

До початку судового розгляду у виняткових випадках кримінальне провадження (крім кримінальних проваджень, що надійшли на розгляд Вищого антикорупційного суду) з метою забезпечення оперативності та ефективності кримінального провадження може бути передано на розгляд іншого суду за місцем проживання обвинуваченого, більшості потерпілих або свідків, а також у разі неможливості здійснювати відповідним судом правосуддя (зокрема, надзвичайні ситуації техногенного або природного характеру, епідемії, епізоотії, режим воєнного, надзвичайного стану, проведення антитерористичної операції).

У разі якщо обвинувачений чи потерпілий є або був суддею чи працівником апарату Вищого антикорупційного суду і кримінальне провадження належить до підсудності цього суду, таке кримінальне провадження у першій інстанції здійснює апеляційний суд, юрисдикція якого поширюється на місто Київ, і в такому разі ухвалені судові рішення оскаржуються в апеляційному порядку до апеляційного суду, який визначається колегією суддів Касаційного кримінального суду Верховного Суду.

Порядок направлення кримінального провадження з одного суду до іншого:

1. Питання про направлення кримінального провадження з одного суду до іншого в межах юрисдикції одного суду апеляційної інстанції вирішується колегією суддів відповідного суду апеляційної інстанції за поданням місцевого суду або за клопотанням сторін чи потерпілого не пізніше п'яти днів з дня внесення такого подання чи клопотання, про що постановляється вмотивована ухвала.

2. Питання про направлення кримінального провадження з одного суду до іншого в межах юрисдикції різних апеляційних судів, а також про направлення провадження з одного суду апеляційної інстанції до іншого вирішується колегією суддів Касаційного кримінального суду Верховного Суду за поданням суду апеляційної інстанції або за клопотанням сторін чи потерпілого не пізніше п'яти днів з дня внесення такого подання чи клопотання, про що постановляється вмотивована ухвала.

3. Питання про направлення кримінального провадження з Вищого антикорупційного суду до іншого суду вирішується колегією у складі п'яти суддів Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду за поданням складу суду, визначеного для розгляду кримінального провадження, або за клопотанням сторін не пізніше п'яти днів з дня внесення такого подання чи клопотання, про що постановляється вмотивована ухвала.

4. Про час та місце розгляду подання чи клопотання про передання кримінального провадження з одного суду до іншого повідомляються учасники судового провадження, проте їх неприбуття не перешкоджає розгляду питання.

5. Спори про підсудність між судами не допускаються.

6. Суд, який отримав кримінальне провадження з іншого суду, розпочинає судове провадження зі стадії підготовчого судового засідання, незалежно від стадії, на якій в іншому суді виникли обставини, що обумовили передання провадження.

2. Поняття, сутність і значення підготовчого провадження.

З моменту надходження кримінального провадження з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру, клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру або клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності до суду бере свій початок нова стадія кримінального процесу – підготовче провадження.

Підготовче провадження – стадія кримінального процесу, в якій:

- суддею перевіряються матеріали кримінального провадження;
- визначаються межі обвинувачення;
- з'ясовуються наявність чи відсутність підстав для закриття кримінального провадження;
- перевіряється дотримання правил підсудності кримінальних проваджень;
- вживаються заходи щодо підготовки судового розгляду справи.

У стадії підготовчого провадження не вирішується питання про доведеність вини обвинуваченого, це компетенція лише суду й вирішується в наступній стадії процесу – стадії судового розгляду. Основне призначення цієї стадії полягає в тому, щоб процесуально та організаційно забезпечити проведення судового розгляду відповідно до положень кримінального процесуального закону.

Стадія підготовчого провадження займає проміжне положення між досудовим розслідуванням, стосовно якого вона має контрольний характер, і судовим розглядом, стосовно якої вона має організуючий характер, а також служить «процесуальним фільтром» – покликана не допускати в судовий розгляд кримінальні провадження, що підлягають закриттю чи по яких складенні не у відповідності із вимогами кримінального процесуального закону обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру, клопотання про застосування примусових заходів

медичного характеру або клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності.

Завдання стадії підготовчого провадження:

- 1) перевірити наявність процесуальних підстав для затвердження угоди про визнання вини чи про примирення;
- 2) перевірити наявність підстав закриття провадження;
- 3) перевірити відповідність вимогам кримінального процесуального закону обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру або клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру;
- 4) перевірити дотримання правил визначення підсудності кримінального провадження;
- 5) підготувати умови для успішного проведення судового розгляду.

Відповідно до цих завдань суддя в цій стадії вирішує дві групи питань:

- 1) питання, які пов'язані з перевіркою матеріалів кримінального провадження;
- 2) питання, пов'язані з підготовкою кримінального провадження до судового розгляду.

Усі питання, пов'язані з проведенням підготовчого провадження, вирішуються суддею одноособово (ст. 31 КПК України). Відповідно до положень ст. 35 КПК України визначення судді для конкретного розгляду здійснюється автоматизованою системою документообігу суду під час реєстрації відповідних матеріалів кримінального провадження. При цьому мають бути враховані положення ст.ст. 75, 76 КПК України, що визначають обставини, що виключають участь судді в кримінальному провадженні.

3. Порядок і строки підготовчого провадження.

Після отримання обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру, клопотання про застосування

примусових заходів медичного характеру або клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності суд **не пізніше п'яти днів з дня** його надходження призначає підготовче судове засідання, в яке викликає учасників судового провадження (ст. 314 КПК України).

Підготовче судове засідання відбувається за участю прокурора, обвинуваченого, захисника, потерпілого, його представника та законного представника, цивільного позивача, його представника та законного представника, цивільного відповідача та його представника згідно з правилами, передбаченими КПК України для судового розгляду.

Порядок проведення підготовчого судового засідання:

1) відкриття судового засідання. У призначений для судового розгляду час головуєчий відкриває судове засідання і оголошує про розгляд відповідного кримінального провадження;

2) перевірка явки учасників кримінального провадження. Секретар судового засідання доповідає суду, хто з учасників судового провадження, викликаних та повідомлених осіб прибув у судове засідання, встановлює їх особи, перевіряє повноваження захисників і представників, з'ясовує чи вручено судові виклики та повідомлення тим, хто не прибув, і повідомляє причини їх неприбуття, якщо вони відомі;

3) повідомлення про фіксацію судового засідання. Секретар судового засідання повідомляє про здійснення повного фіксування судового розгляду, а також про умови фіксування судового засідання;

4) вирішення питань про відвід. Після цього головуєчий оголошує прізвища судді, прокурора, потерпілого, цивільного позивача, обвинуваченого, захисника, цивільного відповідача, представника, перекладача, експерта, спеціаліста, секретаря судового засідання, роз'яснює учасникам підготовчого провадження право відводу і з'ясовує, чи заявляють вони кому-небудь відвід. Питання про відвід вирішується судом згідно зі ст.ст. 75–81 КПК України;

5) роз'яснення прав учасників кримінального провадження. Судовий

розпорядник роздає особам, які беруть участь у підготовчому провадженні, пам'ятку про їхні права та обов'язки, передбачені КПК України. Після ознайомлення обвинуваченого та інших осіб, які беруть участь у підготовчому провадженні, з пам'яткою, головуючий з'ясовує, чи зрозумілі їм їх права та обов'язки і у разі необхідності роз'яснює їх;

6) вирішення питання про можливість призначення судового розгляду. Після виконання зазначених вище вимог головуючий з'ясовує в учасників судового провадження їх думку стосовно можливості призначення судового розгляду;

7) підготовчі дії до судового розгляду. При встановленні процесуальної можливості призначення судового розгляду кримінального провадження суд вирішує процесуальні та організаційні питання;

8) постановлення ухвали за результатами підготовчого провадження. Після завершення підготовки до судового розгляду суд постановляє ухвалу про призначення судового розгляду. Судовий розгляд повинен бути призначений не пізніше десяти днів після постановлення ухвали про його призначення.

У підготовчому судовому засіданні суд має право прийняти такі рішення (ч. 3 ст. 314 КПК України):

1) ухвалити вирок, яким затвердити угоду про визнання винуватості чи про примирення, і призначити узгоджену сторонами міру покарання. Вирок на підставі угоди може бути оскаржений в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 475 КПК України;

2) відмовити в затвердженні угоди (в разі встановлення підстав, передбачених ч. 7 ст. 474 КПК України) й повернути кримінальне провадження прокуророві (якщо угоду досягнуто під час досудового розслідування) для його продовження або призначити судовий розгляд для проведення судового провадження в загальному порядку;

3) закрити кримінальне провадження, що можливо за наявності підстав, передбачених пп. 4-8, 10 ч. 1, ч. 2 ст. 284 КПК України;

4) відмовити в задоволенні клопотання прокурора про звільнення особи від кримінальної відповідальності в разі встановлення його (клопотання) необґрунтованості.

Постановляючи відповідну ухвалу, суд повертає клопотання прокуророві для продовження розслідування, якщо підстави для звільнення були встановлені на стадії досудового розслідування, або призначає судовий розгляд для проведення судового провадження в загальному порядку, якщо таке клопотання надійшло після направлення обвинувального акта до суду;

5) повернути обвинувальний акт, клопотання про застосування ПЗВХ або ПЗМХ прокуророві у разі їх невідповідності вимогам статей 291 і 292 КПК України, зокрема, якщо;

а) ці документи містять положення, що суперечать одне одному;

б) у документах наведено недопустиму натуралізацію опису кримінального правопорушення;

в) вони не підписані слідчим (а якщо їх склав прокурор - прокурором) або не затверджені прокурором;

г) до них не долучено передбачені законом додатки та ін. В ухвалі суд зобов'язує прокурора протягом визначеного ним розумного строку усунути виявлені недоліки. Така ухвала негайно направляється прокуророві й може бути оскаржена в апеляційному порядку;

б) направити обвинувальний акт, клопотання про застосування ПЗВХ або ПЗМХ за підсудністю;

7) призначити судовий розгляд на підставі обвинувального акта, клопотання про застосування ПЗМХ або ПЗВХ;

8) доручити представнику персоналу органу пробації скласти досудову доповідь;

9) зупинити підготовче провадження, що можливо з підстав, передбачених ст. 335 КПК України.

З метою підготовки до судового розгляду суд:

1) визначає дату та місце проведення судового розгляду;

2) з'ясовує у відкритому чи закритому судовому засіданні необхідно здійснювати судовий розгляд;

3) з'ясовує, питання про склад осіб, які братимуть участь у судовому розгляді;

4) розглядає клопотання учасників судового провадження про:

- здійснення судового виклику певних осіб до суду для допиту;

- витребування певних речей чи документів;

5) вчиняє інші дії, необхідні для підготовки до судового розгляду.

Під час підготовчого судового засідання суд за клопотанням учасників судового провадження має право обрати, змінити чи скасувати заходи забезпечення кримінального провадження, в тому числі запобіжний захід, обраний у відношенні обвинуваченого. При розгляді таких клопотань суд додержується правил, передбачених розділом II КПК України. За відсутності зазначених клопотань сторін застосування заходів забезпечення кримінального провадження продовжується.

Прийнявши рішення про призначення справи до судового розгляду, суддя також має право вирішити наступні питання:

1) про призначення захисника у випадках, коли його участь у справі є обов'язковою;

2) про визнання особи законним представником обвинуваченого, потерпілою, цивільним відповідачем, представником потерпілого, позивача, відповідача, якщо рішення про це не було прийняте під час досудового розслідування;

3) про визнання потерпілого цивільним позивачем, якщо позов не був заявлений під час досудового розслідування;

4) про список осіб, які підлягають виклику в судове засідання;

5) про заходи щодо забезпечення цивільного позову;

6) про виклик у необхідних випадках перекладача;

7) про визнання доказів недопустимими.

Обрання, зміна чи скасування заходів забезпечення кримінального

провадження, у тому числі запобіжного заходу, обраного обвинуваченому, під час підготовчого провадження можливе лише за клопотаннями учасників судового провадження. Суд розглядає їх у порядку, передбаченому розділом II КПК України, з урахуванням положень пп. 3 і 4 ст. 5 КЗПЛ та практики ЄСПЛ. При вирішенні питання про обрання чи заміну обвинуваченому запобіжного заходу у виді тримання під вартою явка обвинуваченого та його захисника в підготовче судові засідання обов'язкова.

Продовження судом під час підготовчого судового засідання строку запобіжних заходів у виді домашнього арешту та тримання під вартою за відсутності клопотань прокурора не допускається, оскільки, як зазначив КСУ в рішенні від 23.11.2017 р., так зване «автоматичне» вирішення зазначеного питання порушує принцип рівності усіх учасників судового процесу, а також принцип незалежності та безсторонності суду.

Судовий розгляд має бути призначений **не пізніше десяти днів** після постановленім ухвали про його призначення.

Після призначення судового розгляду головуючий надає розпорядження секретарю судового засідання про виклик, повідомлення учасників судового провадження та інших осіб, перелічених в ухвалі. У разі подання клопотання обвинуваченим у вчиненні злочину, за який передбачено покарання у виді довічного позбавлення волі, про розгляд кримінального провадження стосовно нього судом присяжних головуючий розпоряджається викликати присяжних чисельністю сім осіб, які визначаються АСДС з числа внесених до списку присяжних.

Учасники судового провадження мають право звернутися до головуючого з клопотанням про надання можливості ознайомитися з матеріалами кримінального провадження (кримінальною справою) (ст. 317 КПК України).

За наявності підстав вважати, що в стадії судового розгляду відповідно до ст. 299 КПК України будуть досліджуватися лише деякі докази або вони не будуть досліджуватися взагалі, суддя вправі викликати в судові засідання

лише тих осіб чи витребувати лише ті докази, про допит чи дослідження яких надійшли клопотання від учасників судового розгляду. Суддя не вправі відмовити учасникам судового розгляду у дослідженні в стадії судового розгляду доказів, якщо вони є належними і допустимими (ст. 253 КПК України).

Надзвичайно актуальною на стадії підготовчого провадження є проблема визнання доказів недопустимими. Адже при визнанні доказів недопустимими саме на цій стадії кримінального провадження забезпечується правомірність призначення судового розгляду, не допускаються оголошення та дослідження недопустимих доказів у суді, забезпечується безперервність судового розгляду, попереджається вплив на внутрішнє переконання суду при вирішенні питання про недопустимість доказів.

На початку ХХ ст. процесуаліст М.М. Розін писав, що «обставини, які підлягають доказуванню, повинні бути підтверджені лише доказами, з процесуального погляду допустимими». М.М. Михеєнко вважав, що «при вирішенні питання щодо допустимості доказів та їх джерел береться до уваги в основному дотримання процесуальної форми їх залучення до справи». Допустимість характеризує передусім джерело доказу, а також засоби, форми та умови його отримання. Вона складається з характеристики носія знань про факт, а також засобів, способів та умов отримання доказів.

Допустимість доказів включає декілька критеріїв: 1) законність джерела доказу (ч. 2 ст. 65 КПК України); 2) одержання фактичних даних у передбаченому законом порядку (з дотриманням процесуальної форми); 3) дотримання процесуальної форми закріплення доказу; 4) одержання фактичних даних належним суб'єктом кримінально-процесуальних правовідносин. Ст.86 КПК визнає доказ допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому КПК України. Недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилатися суд при ухваленні судового рішення.

Окремо в кримінальному процесуальному законодавстві визначено, на кого покладається обов'язок доведення порушень закону при отриманні доказів. В ст. 92 КПК визначено, що обов'язок доказування належності та допустимості доказів лежить на стороні, яка їх надає. При цьому, якщо сторона, на якій лежить обов'язок доказування, не надала суду достатніх доказів, питання повинно бути вирішене судом не на користь сторони, на якій лежить обов'язок доказування. Російські процесуалісти пішли іншим шляхом. Якщо клопотання про визнання доказів недопустимими подано стороною захисту, тягар спростування наведених захистом доводів покладається на сторону обвинувачення. В усіх інших випадках тягар доведення порушень закону при отриманні доказів покладається на сторону, що заявила клопотання про визнання доказу недопустимим. Такий спосіб вирішення питання видається більш доречним та відповідним загальному принципу презумпції невинуватості.

В ст. 89 КПК України визначений порядок визнання доказів недопустимими. Так, дана стаття визначає, що суд вирішує питання допустимості доказів під час їх оцінки в нарадчій кімнаті при постановленні судового рішення. У випадку встановлення очевидної недопустимості доказу під час судового розгляду суд визнає цей доказ недопустимим, що тягне за собою неможливість дослідження такого доказу або припинення його дослідження в судовому засіданні, якщо таке дослідження було розпочате. Сторони, потерпілий мають право під час судового розгляду подавати клопотання про визнання доказів недопустимими, а також наводити заперечення проти визнання доказів недопустимими.

У цілому процедура вирішення питання про недопустимість доказів під час підготовчого провадження потребує нормативного врегулювання, а крім того, і методичного супроводження діяльності суддів на цьому етапі судочинства. Процес вирішення питання про недопустимість доказів може бути розпочатий із подання клопотання будь-якою зі сторін. Копія цього клопотання повинна бути надана протилежній стороні завчасно з метою

забезпечення умов для підготовки до спростування доводів сторони, що заявила клопотання. Навіть якщо клопотання про визнання доказів недопустимими подається в день судового засідання, таке слухання повинно бути відкладено.

Окремим питанням є можливість визнання доказів недопустимими за ініціативою самого судді. Вважаємо, що за наявності в матеріалах кримінального провадження доказів, отриманих із порушенням норм закону, суддя зобов'язаний поставити на обговорення учасниками процесу питання про визнання цих доказів недопустимими під час підготовчого провадження.

Процес дослідження в суді питання про допустимість доказів може бути прямо пов'язаний із необхідністю здійснення різноманітних судово-слідчих та процесуальних дій, таких як допит свідків, експертів, дослідження матеріалів справи, призначення експертизи. Безумовно, доцільно здійснювати будь-які дії, спрямовані на з'ясування законності отриманих доказів. Проте не всі науковці поділяють таку думку. Деякі вчені вважають за можливе визнання доказів недопустимими на етапі підготовчого провадження лише за умови очевидності порушень закону при отриманні цих доказів. Вказуються такі очевидні порушення закону при збиранні чи фіксації доказів на досудовому розслідуванні, як незаконність джерела доказу, отримання доказу некомпетентною особою чи органом, істотні порушення кримінального процесуального закону при здійсненні процесуальних чи слідчих дій, у ході яких і були отримані спірні доказові матеріали. В інших випадках, коли з'ясувати питання про допустимість доказу можна лише шляхом додаткових процесуальних чи судово-слідчих дій під час підготовчого провадження, винесення рішення щодо допустимості доказів повинно бути відкладено до стадії судового розгляду. Саме така позиція і є закріпленою в нормах КПК України.

З цією думкою важко погодитись з таких міркувань. Відкладення дослідження спірних доказів до моменту судового розгляду та вирішення питання про їх імовірну недопустимість призведе до впливу таких доказів на

свідомість і сумління як присяжних засідателів, так і професійних суддів незалежно від вирішення питання про допустимість чи недопустимість цих доказових матеріалів. За такої ситуації визнання доказів недопустимими втратить будь-який сенс.

Після проведення всіх необхідних дій, пов'язаних із дослідженням допустимості наявних в кримінальному провадженні доказів, сторони повинні мати можливість висловити свої думки щодо досліджуваних матеріалів. При цьому сторона, що подавала клопотання про визнання доказів недопустимими, має виступати останньою. Після цього суд має винести рішення щодо задоволення чи не задоволення клопотання про визнання доказів недопустимими. У разі визнання недопустимим такий доказ, тобто матеріали, що містять інформацію про цей доказ, повинні вилучатися з неї. Адже саме запобігання впливу недопустимих доказів на внутрішнє переконання суддів є одним з найважливіших завдань усієї процедури визнання доказів недопустимими. При цьому не важливо, чи справа розглядатиметься професійним суддею або за участю суду присяжних. У разі розгляду справи присяжними засідателями докази, визнані недопустимими, взагалі не будуть оголошуватись в суді, а сторони не матимуть права посилатись на них під час судового розгляду. Однак при винесенні обвинувального вердикту судом присяжних саме професійний суддя вирішуватиме важливі питання права, пов'язані з призначенням покарання, задоволенням цивільного позову та ін. Тож наявність у матеріалах кримінального провадження доказів, що були визнані недопустимими, може справити певний вплив на професійного суддю при здійсненні ним його повноважень, навіть при вирішенні справи судом присяжних. Отже, доцільно закріпити в законі норму, яка б забезпечувала вилучення з матеріалів кримінального провадження даних, пов'язаних із недопустимими доказами.